

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CLAUS GULMANN
της 4ης Μαΐου 1994 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

μόνο που έχει την εξουσιοδότηση να επέμβει.
Η εξουσιοδότηση που το αφορά οριοθετεί
τη ζώνη αυτή.

1. Το γαλλικό Cour de cassation υπέβαλε στο Δικαστήριο δύο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά κυρίως με την ερμηνεία των άρθρων 90, παράγραφος 1, 86 και 30 της Συνθήκης ΕΟΚ. Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ δύο γαλλικών κέντρων γονιμοποιήσεως. Η διαφορά προκλήθηκε από τους κανόνες που αφορούν τα κέντρα γονιμοποιήσεως, όπως αυτοί προκύπτουν από τον γαλλικό νόμο της 28ης Δεκεμβρίου 1966 περί της κτηνοτροφίας ¹.

Οι κτηνοτρόφοι οι οποίοι βρίσκονται εντός της ζώνης δραστηριότητας ενός κέντρου γονιμοποιήσεως θα μπορούν να ζητούν από το κέντρο να τους χορηγεί το σπέρμα που προέρχεται από κέντρα παραγωγής της επιλογής τους (...)· τα πρόσθετα έξοδα που προκύπτουν από την επιλογή αυτή θα επιβαρύνουν τους χρήστες.» (η υπογράμμιση των χωρίων δική μου).

2. Τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν κυρίως το άρθρο 5 του νόμου. Η διάταξη αυτή ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι η εκμετάλλευση των κέντρων γονιμοποιήσεως, είτε αυτά εξασφαλίζουν και την παραγωγή του σπέρματος και τη σπερματέγχυση είτε τη μια μόνο από τις δραστηριότητες αυτές, υπόκειται σε *προηγούμενη έγκριση* του Υπουργού Γεωργίας.

3. Οι διάδικοι της κύριας δίκης είναι η Coopérative d'élevage et d'insémination artificielle du département de la Mayenne (στο εξής: CEIAM), η οποία, το 1970, έλαβε έγκριση από το Υπουργείο Γεωργίας ως κέντρο γονιμοποιήσεως για το διαμέρισμα της Mayenne, και η Société civile agricole du centre d'insémination de la Crespelle (στο εξής: Centre de la Crespelle), η οποία άσκησε από το 1961 τις δραστηριότητες γονιμοποιήσεως εντός τμήματος της Mayenne, χωρίς ωστόσο να έχει λάβει την έγκριση του Υπουργείου Γεωργίας η οποία προβλέπεται από τον νόμο του 1966.

Το άρθρο 5 ορίζει επιπλέον ότι

«κάθε κέντρο γονιμοποιήσεως εξυπηρετεί μια ζώνη στο εσωτερικό της οποίας είναι το

4. Η CEIAM ενήγαγε ενώπιον του Tribunal de grande instance de Rennes το 1985 το Centre

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η δανική.

1 — Επίσημη Εφημερίδα της Γαλλικής Δημοκρατίας της 29. 12. 1966, σ. 11619.

de la Crespelle, ισχυριζόμενη ότι το Centre de la Crespelle προσέβαλε το αποκλειστικό δικαίωμα γονιμοποιήσεως που έχει στο διαμέρισμα της Mayenne. Ζήτησε από το δικαστήριο αυτό να υποχρεώσει το Centre de la Crespelle να την αποζημιώσει για την απώλεια που υπέστη λόγω της προσβολής αυτής και να σταματήσει την παράνομη δραστηριότητά του. Το Tribunal de grande instance δέχθηκε την αγωγή της CEIAM και υποχρέωσε το Centre de la Crespelle, το οποίο δεν αμφισβήτησε ότι προσέβαλε το αποκλειστικό δικαίωμα, να καταβάλει ουσιαστική αποζημίωση και προσέβλεψε κυρώσεις κατά της εταιρίας σε περίπτωση νέων παραβάσεων. Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε από το Cour d'appel de Rennes, το οποίο απέρριψε μεταξύ άλλων τον λόγο που προσέβαλε το Centre de la Crespelle και που στηριζόταν στο ασυμβίβαστο προς το κοινοτικό δίκαιο του γαλλικού συστήματος που θέσπιζε γεωγραφικό μονοπώλιο για τα κέντρα γονιμοποιήσεως².

Το Centre de la Crespelle άσκησε αναίρεση ενώπιον του Cour de cassation κατά της απόφασης του Cour d'appel, ισχυριζόμενο ότι η απόφαση στηρίζεται σε εσφαλμένη εκτίμηση του περιεχομένου των προβαλλομένων κοινοτικών κανόνων.

2 — Το Centre de la Crespelle ισχυρίστηκε ότι το γεωγραφικό μονοπώλιο αντίκειται προς τα άρθρα 3, 5, 85, 30 και 59, της Συνθήκης ΕΟΚ. Το Cour d'appel απέρριψε τον λόγο αυτό κρίνοντας

- πρώτον, ότι το άρθρο 85 της Συνθήκης δεν τυγχάνει εφαρμογής εφόσον το μέτρο που είναι ικανό να νοθεύσει τον ανταγωνισμό περιέχεται όχι σε συμφωνία αλλά σε νόμο,
- δεύτερον, ότι το άρθρο 85 σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 και 5 δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής εφόσον ο νόμος δεν περιέχει καμία διάταξη η οποία να ενθαρρύνει τη σύναψη συμφωνιών αντίθετων προς το άρθρο 85 μεταξύ επιχειρήσεων,
- τρίτον, ότι το άρθρο 30 δεν τυγχάνει εφαρμογής, εφόσον η γαλλική νομοθεσία δεν απαγορεύει την εισαγωγή σπέρματος ταύρου, αλλά ορίζει απλώς ότι η εισαγωγή πρέπει να γίνεται μέσω κέντρων γονιμοποιήσεως και ότι ο όρος αυτός συνάδει προς τις σχετικές κοινοτικές οδηγίες, και
- τέταρτον, ότι το άρθρο 59 δεν τυγχάνει εφαρμογής εφόσον η υπόθεση αφορά κατάσταση καθαρώς εσωτερική και δεν περιλαμβάνει επισιτιστικά κανένα στοιχείο αλλοδαπότητας.

5. Το Cour de cassation υπέβαλε τα ακόλουθα ερωτήματα:

«Αντίκειται προς τις διατάξεις των άρθρων 5, 86 και 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης περί Ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας μια εθνική νομοθεσία όπως η προκειμένη, με την οποία ιδρύονται κέντρα τεχνητής γονιμοποιήσεως όταν μόνον αυτά είναι εξουσιοδοτημένα να ασκούν τη δραστηριότητά τους σε καθορισμένη ζώνη και έχουν την ευχέρεια να χρεώνουν πρόσθετα έξοδα όταν οι κτηνοτρόφοι που βρίσκονται στη ζώνη της αποκλειστικής τους αρμοδιότητας τους ζητούν τη χορήγηση σπέρματος προερχομένου από εγκεκριμένα κέντρα παραγωγής της επιλογής τους;

Αντίκειται προς τα άρθρα 30 και 36 της ίδιας Συνθήκης, προς το άρθρο 2 της οδηγίας 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί των ζώων αναπαραγωγής του βοείου είδους καθαρόαιμου γένους³ και προς το άρθρο 4 της οδηγίας 87/328/ΕΟΚ, της 18ης Ιουνίου 1987, για την αποδοχή στην αναπαραγωγή βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους⁴ μια εθνική ρύθμιση όπως η προκειμένη, η οποία επιβάλλει στους επιχειρηματίες που εισάγουν σπέρμα προερχόμενο από κράτος μέλος της Κοινότητας να το παραδίδουν σε εγκεκριμένο κέντρο τεχνητής γονιμοποιήσεως ή παραγωγής;»

3 — ΕΕ ειδ. έκδ. 03/019, σ. 58.

4 — ΕΕ L 167, σ. 54.

6. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι διάδικοι της κύριας δίκης, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή.

7. Τόσον από τα ερωτήματα όσον και από τις κατατεθείσες εν προκειμένω παρατηρήσεις προκύπτει ότι πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των στοιχείων του γαλλικού συστήματος, που αφορούν την παροχή υπηρεσιών οι οποίες συνίστανται στην τεχνητή γονιμοποίηση αυτή καθαυτή, και των στοιχείων του συστήματος που αφορούν την προμήθεια και τη διατήρηση του προϊόντος — του σπέρματος του ταύρου — που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών.

Ως προς το πλαίσιο, το περιεχόμενο και την πρακτική εφαρμογή της γαλλικής νομοθεσίας

8. Ο νόμος του 1966 περί της κτηνοτροφίας αποσκοπεί, σύμφωνα με το άρθρο 1, στη βελτίωση της ποιότητας των ζώων. Κατά τις νομοπαρασκευαστικές εργασίες⁵, ο νόμος αποσκοπούσε, μεταξύ άλλων, στη βελτίωση της επιλογής των γαλλικών βοοειδών αναπαραγωγής και, επομένως, της ανταγωνιστικής ικανότητας της γαλλικής γεωργίας πριν από την πραγματοποίηση της κοινής γεωρ-

γικής πολιτικής που προβλέπεται από τη Συνθήκη ΕΟΚ⁶.

9. Ο θεμελιώδης κανόνας όσον αφορά τη γενετική βελτίωση των ζώων είναι, όπως αναφέρθηκε, ότι μια τέτοια εργασία πρέπει να πραγματοποιείται στο πλαίσιο των κέντρων, είτε πρόκειται για κέντρα παραγωγής είτε για κέντρα γονιμοποίησης, που έχουν εγκριθεί από το Υπουργείο Γεωργίας. Από το άρθρο 5, τρίτο εδάφιο, του νόμου προκύπτει ότι η έγκριση αυτή χορηγείται λαμβανομένων υπόψη ιδίως «των ήδη υφιστάμενων εξοπλισμών, της δυνατότητας συμβολής του ενδιαφερομένου κέντρου στη γενετική βελτίωση των ζώων και των εγγυήσεων που παρέχει ειδικότερα τόσο σε εξειδικευμένο προσωπικό όσο και σε υλική υποδομή και σε γεννήτορες (...)».

10. Από το άρθρο 2 του διατάγματος 69/258 της 22ας Μαρτίου 1969 περί της τεχνητής γονιμοποίησης⁷ προκύπτει ότι η δραστηριότητα των κέντρων παραγωγής συνίσταται «στη διατήρηση αποθέματος αρσενικών ζώων αναπαραγωγής εγκεκριμένου ή του οποίου έχει εγκριθεί η υποβολή σε δοκιμασία ως προς την αναπαραγωγική ικανότητα, στη διασφάλιση της ευθύνης των ενεργειών υποβολής σε δοκιμασία ως προς

6 — Η επιλογή των βοοειδών αναπαραγωγής κατέληξε, σε όλες τις χώρες, σε αξιοσημείωτη βελτίωση των ικανοτήτων παραγωγής ζώων, τόσον όσον αφορά το γάλα όσον και το κρέας. Η γονιμοποίηση, η οποία γνώρισε την πλήρη της ανάπτυξη μόλις μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, συνέβαλε ευρέως στην επιτυχία της επιλογής των ζώων. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι το βόειο σπέρμα μπορεί να φυγεί και να διατηρηθεί για μεγάλες περιόδους, πράγμα το οποίο επιτρέπει τη χρησιμοποίηση του σπέρματος ενός μόνο ταύρου για τη γονιμοποίηση μεγάλου αριθμού περιπτώσεων — εφεξής, στην πράξη, περισσότερες από 10 000 γονιμοποιήσεις ετησίως.

7 — JORF της 23. 3. 1969, σ. 2948.

5 — Βλ. έκθεση της επιτροπής παραγωγής που υπεβλήθη κατά την εξέταση του νομοσχεδίου ενώπιον της Assemblée nationale — Documents de l'Assemblée nationale, première session ordinaire de 1966-1967, document n° 2168, σ. 909.

την αναπαραγωγική ικανότητα σύμφωνα με πρόγραμμα εγκεκριμένο από το Υπουργείο Γεωργίας και στη συγκομιδή, στη συσκευασία, στη διατήρηση και στην παραχώρηση του σπέρματος των ζώων αναπαραγωγής που έχουν εγκριθεί ή υποβληθεί σε δοκιμασία.»

11. Από την ίδια αυτή διάταξη προκύπτει ότι η δραστηριότητα των κέντρων γονιμοποίησης συνίσταται «στη γονιμοποίηση των θηλέων που ανήκουν στα είδη που αναφέρονται στο άρθρο 1 του νόμου της 28ης Δεκεμβρίου 1966» και ότι «τα κέντρα γονιμοποίησης μπορούν να εξουσιοδοτηθούν να διατηρούν αποθέματα ζώων αναπαραγωγής εγκεκριμένων, τα οποία προμηθεύουν κέντρα παραγωγής· στην περίπτωση αυτή, προβαίνουν τα ίδια στη συγκομιδή, στη συσκευασία και στη διατήρηση του σπέρματος των ζώων που ανήκουν στα αποθέματα αυτά».

12. Η Γαλλική Κυβέρνηση, με την απάντησή της στις ερωτήσεις του Δικαστηρίου, τόνισε ότι υπήρχαν συνολικά 23 κέντρα παραγωγής, ορισμένα εκ των οποίων έχουν λάβει έγκριση μόνο για ένα είδος, ενώ άλλα έχουν έγκριση για περισσότερα είδη. Υπάρχουν συνολικά 54 κέντρα γονιμοποίησης. Τη διαχείριση των κέντρων έχουν γεωργικοί συνεταιρισμοί ή ενώσεις τέτοιων συνεταιρισμών. Όλα αυτά τα κέντρα, εκτός από επτά, έχουν συγκεντρωθεί, σε εθνικό επίπεδο, στο πλαίσιο της Union Nationale des Coopératives Agricoles d'Élevage et d'Insémination Artificielle (UNCEIA). Η Γαλλική Κυβέρνηση ανέ-

φερε ότι η διαχείριση των συνεταιρισμών δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα⁸.

13. Τα κέντρα γονιμοποίησης έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα της γονιμοποίησης εντός ορισμένης γεωγραφικής ζώνης. Από τις νομοπαρασκευαστικές εργασίες⁹ προκύπτει ότι το αποκλειστικό αυτό δικαίωμα θεωρήθηκε, μεταξύ άλλων, ως αναγκαίο για την πρόληψη ανταγωνισμού επί των τιμών ο οποίος θα μπορούσε να ζημιώσει τα κέντρα που ασκούν ικανοποιητική κτηνοτροφική δραστηριότητα. Όσον αφορά το πλαίσιο του αποκλειστικού δικαιώματος, η Γαλλική Κυβέρνηση παρέσχε τις ακόλουθες εξηγήσεις:

«Το μονοπώλιο, το οποίο έχει την υποστήριξη των επαγγελματιών και προκύπτει από διαρκή συνεργασία μεταξύ της διοίκησης και των επαγγελματιών, επιδιώκει διττό σκοπό. Πρώτον, αποσκοπεί στην εξασφάλιση διαρκούς εφοδιασμού των κτηνοτρόφων της ζώνης σε σπέρμα, αλλά κυρίως αποσκοπεί στην προαγωγή, προς το γενικό συμφέρον, της γενετικής προόδου, εκτιμώντας με ακρίβεια τη γενετική αξία στο πλαίσιο των προγραμμαμάτων επιλογής βάσει των απογόνων. Ο έλεγχος συνιστά πράγματι μακροχρόνια και δαπανηρή διαδικασία, η οποία προϋποθέτει σταθερή δραστηριότητα, η οποία της επιτρέπει την αυτοχρηματοδότηση. Πράγματι, ο έλεγχος μιας σειράς ταύρων δεν εγγυάται την επίτευξη ενός ή περισσότερων βελτιωμένων ταύρων. Εξάλ-

8 — Η κυβέρνηση ανέφερε ότι «τα εξουσιοδοτημένα κέντρα γονιμοποίησης είναι αποκλειστικά γεωργικές συνεταιριστικές εταιρίες, που διέπονται από τον νόμο της 10ης Σεπτεμβρίου 1947 (...) Σύμφωνα με το άρθρο L.521.1 του γεωργικού κώδικα, πρόκειται επομένως για χωριστές ενώσεις, τόσο αστικών όσο και εμπορικών εταιριών, που έχουν ως αντικείμενο την από κοινού χρήση εκ μέρους όλων των αργιστών όλων των μέσων που είναι ικανά να διευκολύνουν ή να αναπτύξουν τη δραστηριότητά τους. Σκοπός τους, επομένως, δεν είναι να πραγματοποιήσουν κέρδη, αλλά να προσφέρουν στα μέλη τους ευνοϊκούς όρους εφοδιασμού και εμπόρευσ.»

9 — Έκθεση της επιτροπής οικονομικών υποθέσεων υποβληθείσα κατά την εξέταση του νομοσχεδίου στη Γερουσία — Documents de l'Assemblée générale nationale, Sénat, première session ordinaire de 1966-67, document n° 63, α. 33.

λου, το είδος αυτό γενετικής αξιολογήσεως, η οποία διαρκεί πέντε έως δέκα έτη, στοιχίζει περίπου 300 000 γαλλικά φράγκα (FF) ανά αξιολογούμενο ταύρο, ενώ ένας ταύρος στους τέσσερις θα εγκριθεί από τους γαλακτοπαραγωγούς και ένας ταύρος στους δέκα θα χρησιμοποιηθεί ευρέως από τους κτηνοτρόφους. Υπό τις συνθήκες αυτές, η αποκλειστικότητα της παρεχομένης ζώνης στο κέντρο γονιμοποιήσεως επιτρέπει να προγραμματίζεται και να εξασφαλίζεται τεχνικώς ένα δυναμικό ζώων για την πραγματοποίηση των τεχνητών γονιμοποιήσεων ελέγχου και διανομής. Κατάργηση του εδαφικού μονοπωλίου θα έτεινε να αυξήσει τους παρεμβαίνοντες στην ίδια ζώνη και θα διαιρούσε κατά τον τρόπο αυτό τη δυναμική του ελέγχου, επομένως, την έκταση κάθε προγράμματος και, κατά συνέπεια, την πιθανότητα επιλογής των βελτιωμένων ζώων αναπαραγωγής.» (η υπογράμμιση των χωρίων δική μου).

14. Το αποκλειστικό δικαίωμα στηρίζεται επομένως, αφενός μεν, στην ασφάλεια εφοδιασμού της οικείας ζώνης, αφετέρου δε και κυρίως, στη μέριμνα εξασφάλισης αρκούντως σημαντικού αριθμού ζώων, επί των οποίων μπορούν να γίνουν έλεγχοι. Στα ανωτέρω προστίθεται ένα οικονομικό στοιχείο, το οποίο αναλύεται περαιτέρω στο παράρτημα 3 των παρατηρήσεων της Γαλλικής Κυβερνήσεως. Στο εν λόγω παράρτημα περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

«Επομένως, μέσω της εφαρμοζομένης τιμής της τεχνητής γονιμοποίησης στην οποία λαμβάνεται υπόψη το κόστος του προγράμματος επιλογής, καθίσταται οικονομικώς δυνατή η κατανομή του υψηλού κόστους των προγραμμάτων επιλογής σε μεγάλο αριθμό κτηνοτρόφων λαμβανομένης υπόψη της συνεταιριστικής δομής των οργάνων,

και των συμβάσεων που έχουν συναφθεί μεταξύ των κέντρων.

Οι υπεύθυνοι για τη θέση σε εφαρμογή των προγραμμάτων διαθέτουν, επομένως, σταθερά εισοδήματα αναγκαία γι' αυτό το είδος δραστηριότητας, τα αποτελέσματα της οποίας εμφανίζονται μακροπροθέσμως.»

15. Το αποκλειστικό δικαίωμα των κέντρων γονιμοποίησης δεν θεμελιώνεται επομένως στην ανάγκη προσφυγής κατ' αποκλειστικότητα, εντός της οικείας ζώνης, στις υπηρεσίες του κέντρου γονιμοποίησης. Η ίδια η πράξη της γονιμοποίησης, κατά τις συλλεγείσες πληροφορίες, δεν είναι δύσκολη. Ένας κτηνοτρόφος μπορεί ενδεχομένως να ενεργήσει ο ίδιος τα αναγκαία για την πράξη αυτή υπό τον έλεγχο του κέντρου γονιμοποίησης¹⁰.

16. Τα κέντρα γονιμοποίησης προμηθεύονται γενικώς το σπέρμα που χρησιμεύει για τη γονιμοποίηση από τα κέντρα παραγωγής με τα οποία έχουν συνάψει συμβάσεις. Τα κέντρα γονιμοποίησης υποχρεούνται να συνάπτουν τις συμβάσεις αυτές κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζουν τον συνεχή εφοδιασμό σε επαρκές σπέρμα. Οι συμβά-

10 — Στο παράρτημα 3 των παρατηρήσεων της Γαλλικής Κυβερνήσεως επισημαίνεται ότι, «καίτοι στην πράξη, η μεγάλη πλειονότητα των τεχνητών γονιμοποιήσεων πραγματοποιείται από ασχολούμενους με τη γονιμοποίηση επί μισθό στον εγκριμένο συνεταιρισμό, η ρύθμιση επιτρέπει στους ίδιους τους κτηνοτρόφους, στο πλαίσιο της κτηνοτροφικής τους δραστηριότητας (διάταγμα της 1ης Ιουνίου 1978, τροποποιηθέν από το διάταγμα της 31ης Μαΐου 1983) και στους κτηνιάτρους (διάταγμα της 21ης Νοεμβρίου 1991) να εφαρμόζουν τη γονιμοποίηση υπό την επιφύλαξη συμβάσεως με το κέντρο γονιμοποίησης της οικείας ζώνης. Η ρύθμιση αυτή καθιστά δυνατή τη μέριμνα εξασφάλισης διαρκούς ελέγχου (ζωοτεχνικού και υγειονομικού) της γονιμοποίησης εντός συγκεκριμένης ζώνης από τον επικεφαλής του κέντρου γονιμοποίησης.»

σεις αυτές καθορίζουν άλλωστε και τις υποχρεώσεις των κέντρων παραγωγής όσον αφορά τη συμμετοχή τους στη διαδικασία γενετικής βελτιώσεως των ζώων.

από κέντρα παραγωγής της επιλογής τους,

17. Δεν αμφισβείται ότι οι κτηνοτρόφοι δέχονται ότι τα κέντρα γονιμοποιήσεως χρησιμοποιούν κυρίως το σπέρμα των κέντρων παραγωγής με τα οποία συνδέονται συμβατικά. Ένας από τους λόγους συναφώς θα μπορούσε να είναι ότι η απόκτηση του σπέρματος σε μικρές ποσότητες συνεπάγεται υψηλά έξοδα ¹¹.

— το οικείο κέντρο υποχρεούται να πραγματοποιεί τις γονιμοποιήσεις με το σπέρμα το οποίο χορηγήθηκε κατά τον τρόπο αυτό, και

— τα πρόσθετα έξοδα που προκύπτουν από την αυτόνομη αυτή επιλογή επιβαρύνουν τους κτηνοτρόφους.

18. Η υποχρέωση να εξασφαλιστεί ο εφοδιασμός σε σπέρμα με σύμβαση δεν αποκλείει ωστόσο τη δυνατότητα εφοδιασμού κατά διαφορετικό τρόπο. Η γαλλική νομοθεσία δεν απαγορεύει στους κτηνοτρόφους, ατομικώς, ή στα κέντρα γονιμοποιήσεως, να απευθύνονται απευθείας σε αλλοδαπούς παραγωγούς προκειμένου να αγοράσουν σπέρματα.

19. Οι κανόνες αυτοί διασαφηνίστηκαν και συμπληρώθηκαν με το άρθρο 10 της αποφάσεως του Υπουργού Γεωργίας της 17ης Απριλίου 1969 ¹² σχετικά με τις εγκρίσεις λειτουργίας των κέντρων τεχνητής γονιμοποιήσεως, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 1989 ¹³. Την τροποποίηση αυτή προκάλεσε αιτιολογημένη γνώμη την οποία η Επιτροπή απηύθυνε στη Γαλλική Κυβέρνηση. Ελλείψει σχετικών πληροφοριών, αγνοούμε εάν η γνώμη αυτή περιελάμβανε άλλες αιτιάσεις. Το άρθρο 10, όπως ισχύει επί του παρόντος, ορίζει τα εξής:

Οι σχετικοί κανόνες περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 5 του νόμου του 1966, το οποίο ορίζει ότι

— οι παραγωγοί μπορούν να ζητούν από το τοπικό κέντρο γονιμοποιήσεως να τους προμηθεύσει σπέρμα προερχόμενο

«Τα κέντρα γονιμοποιήσεως εφοδιάζονται κατά κανόνα με ζώα αναπαραγωγής ή με σπέρμα από το ή από τα εγκεκριμένα κέντρα παραγωγής τα οποία έχουν την έδρα τους στο έδαφος ενός των κρατών μελών

11 — Βλ. συναφώς τις εξηγήσεις που παρέχει η Γαλλική Κυβέρνηση όπως μνημονεύονται στην προαναφερθείσα απόφαση επί της υποθέσεως 161/82, Επιτροπή κατά Γαλλικής Δημοκρατίας, σκέψη 12.

12 — JORF της 30. 4. 1969, σ. 4349.

13 — Άρθρο 2 της αποφάσεως της 24ης Ιανουαρίου 1989, JORF της 31. 1. 1989, σ. 1469.

της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, με τα οποία έχουν συνάψει σύμβαση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 12¹⁴.

Η σχετική με το γαλλικό σύστημα αποκλειστικής εγκρίσεως νομολογία

Τα κέντρα γονιμοποιήσεως μπορούν να συμπληρώνουν τον εφοδιασμό που προκύπτει από την εκτέλεση των ανωτέρω αναφερθεισών συμβάσεων απευθυνόμενα σε άλλα κέντρα παραγωγής, με δική τους πρωτοβουλία ή κατόπιν ατομικής και γραπτής αιτήσεως κτηνοτρόφων της ζώνης τους.

Κάθε άλλος επιχειρηματίας ο οποίος εισάγει σπέρματα προελεύσεως άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας πρέπει να τα παραδίδει σε εγκεκριμένο κέντρο γονιμοποιήσεως ή παραγωγής της επιλογής του.»

20. Η Γαλλική Κυβέρνηση επισήμανε ότι για την εισαγωγή σπέρματος από άλλα κράτη μέλη απαιτείται άδεια εισαγωγής.

14 — Το άρθρο 12 της αποφάσεως ορίζει τα εξής:
«Κάθε κέντρο γονιμοποιήσεως πρέπει να συνάπτει συμβάσεις με ένα ή περισσότερα κέντρα παραγωγής.
Οι συμβάσεις πρέπει να εξασφαλίζουν την κανονικότητα των εφοδιασμών της οικείας ζώνης σε σπέρμα, λαμβανομένων υπόψη των αναγκών που εκδηλώνονται στη ζώνη αυτή, και για περιόδους επαρκούς διάρκειας για τη διεκπεραίωση των δοκιμασιών.
Οι συμβάσεις αυτές πρέπει να περιλαμβάνουν τη δέσμευση που ανέλαβε το κέντρο γονιμοποιήσεως να συμμετέχει σε προγράμματα δοκιμασίας τα οποία εφαρμόζονται από τα κέντρα παραγωγής με τα οποία συνδέεται. Η δέσμευση αυτή λαμβάνει υπόψη τις δυνατότητες που παρέχει η ζώνη για την εφαρμογή προγραμμάτων δοκιμασίας και αξιολόγηση των μεσοπροθέσιμων αναγκών της ζώνης σε εγκεκριμένα ζώα αναπαραγωγής.»

21. Από τα στοιχεία που προσκομίσθηκαν στο Δικαστήριο προκύπτει ότι το σύστημα αποκλειστικής εγκρίσεως προκαλεί δυσαρέσκειες στον γαλλικό γεωργικό πληθυσμό. Το βαθύτερο αίτιο της δυσαρέσκειας θα μπορούσε να είναι το γεγονός ότι η τεχνητή γονιμοποίηση αντιπροσωπεύει, για τους αγρότες, την πλέον ευρέως χρησιμοποιούμενη μέθοδο αναπαραγωγής για τα ζώα¹⁵, και ότι το κόστος της γονιμοποιήσεως δεν είναι αμελητέο· κατά τα προσκομισθέντα στοιχεία, το κόστος αυτό δεν είναι εν πάση περιπτώσει μικρότερο από 100 FF και, κατά κανόνα, είναι πολύ μεγαλύτερο. Προφανώς, υπάρχουν σε ορισμένες περιπτώσεις ουσιαστικές διαφορές στην τιμή. Επισημάνθηκε, για παράδειγμα, ότι οι τιμές της CEIAM ήταν, το 1987, περίπου κατά 30 % υψηλότερες από τις τιμές του Centre de la Crespelle. Το σύστημα της αποκλειστικής εγκρίσεως προκάλεσε την άσκηση αγωγών ενώπιον των γαλλικών δικαστηρίων, οι οποίες συνδέονται με το γεγονός ότι οι επιχειρηματίες εμμεταλλεύονται μη εγκεκριμένα κέντρα γονιμοποιήσεως, ή με το γεγονός ότι οι εφαρμόζοντες τη γονιμοποίηση ή οι κτηνίατροι προβαίνουν στη σπερματέγχυση χωρίς να έχουν λάβει την αναγκαία εξουσιοδότηση του τοπικού κέντρου.

15 — Από την έκθεση εμπειρογνομίων στην οποία στηρίζεται ο υπολογισμός της αποζημιώσεως στην υπόθεση της κύριας δίκης προκύπτει ότι η CEIAM προέβη το 1987 σε περισσότερες από 250 000 γονιμοποιήσεις και ότι το Centre de la Crespelle προέβη κατά το ίδιο έτος σε περίπου 100 000 γονιμοποιήσεις μόνο στο διαμέρισμα της Mayenne.

22. Η μια από τις υποθέσεις αυτές προκάλεσε τα προδικαστικά ερωτήματα τα οποία υπέβαλε το Tribunal de grande instance de Bergerac στην υπόθεση C-17/94, η οποία εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου. Τα ερωτήματα ανέκλυψαν στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά Γάλλων κτηνιάτρων, οι οποίοι διώχθηκαν διότι προσέβαλαν το αποκλειστικό δικαίωμα του τοπικού κέντρου. Τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την έννοια των κανόνων της Συνθήκης περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών σε σχέση με τους περιορισμούς που ενδέχεται να προκύπτουν από τη γαλλική νομοθεσία για τους κτηνιάτρους όσον αφορά τη σπερματέγχυση ανεξαρτήτως κέντρων γονιμοποιήσεως.

23. Το Δικαστήριο είχε προηγουμένως την ευκαιρία, σε δύο υποθέσεις, να αποφανθεί επί της νομιμότητας διαφόρων πτυχών του γαλλικού συστήματος σε σχέση με το άρθρο 37 της Συνθήκης, το οποίο αφορά τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα, και με ορισμένες οδηγίες του Συμβουλίου σχετικά με τα ζώα αναπαραγωγής. Πρόκειται, αφενός μεν, για προσφυγή λόγω παραβάσεως — υπόθεση 161/82, Επιτροπή κατά Γαλλικής Δημοκρατίας — αφετέρου δε, για αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως — υπόθεση 271/81, Société coopérative d'amélioration de l'élevage et d'insémination artificielle du Béarn/Mialocq κ.λπ. — οι οποίες κατέληξαν σε δύο αποφάσεις του Δικαστηρίου της 28ης Ιουνίου 1983¹⁶.

24. Στην πρώτη από τις παρατεθείσες υποθέσεις, το Δικαστήριο, απορρίπτοντας την

προσφυγή κατά της Γαλλικής Δημοκρατίας, απέρριψε τους ισχυρισμούς της Επιτροπής περί παραβάσεως του άρθρου 37 στο πλαίσιο των περιορισμών εισαγωγής σπέρματος. Το Δικαστήριο αναφέρθηκε στο γεγονός ότι στη Γαλλία δεν είχε θεσπιστεί εθνικό μονοπώλιο όσον αφορά την εμπορία και την εκμετάλλευση του σπέρματος και ότι η Επιτροπή δεν μπόρεσε να «αποδείξει την ύπαρξη οργανισμού, μέσω του οποίου το γαλλικό Δημόσιο, de jure ή de facto, ελέγχει, κατευθύνει ή επηρεάζει αισθητά, άμεσα ή έμμεσα, τις εισαγωγές σπέρματος προερχομένου από άλλα κράτη μέλη» (σκέψη 14, σε συνδυασμό με τη σκέψη 19).

25. Στην υπόθεση περί εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, δύο εφαρμόζοντες τεχνητή γονιμοποίηση κτηνοτρόφοι, οι οποίοι διώχθηκαν διότι προσέβαλαν αποκλειστικό δικαίωμα του κέντρου γονιμοποιήσεως, ισχυρίστηκαν ότι το σύστημα αποκλειστικής εγγραφείσεως αντέκειτο προς το άρθρο 37 της Συνθήκης. Το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε ότι οι κτηνοτρόφοι υποχρεούνταν να προβαίνουν στη σπερματέγχυση στο τοπικό κέντρο γονιμοποιήσεως από το οποίο εξαρτώνταν, και να αγοράζουν από αυτό το σπέρμα της επιλογής τους· στο πλαίσιο αυτό το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε το προδικαστικό ερώτημα περί του αν η παροχή υπηρεσιών έχει, κατά την έννοια του άρθρου 37 της Συνθήκης ΕΟΚ, «εμπορικό» χαρακτήρα όταν, έχοντας καταστεί εθνικό μονοπώλιο, επιτρέπει στο κράτος να αναλάβει τη διεύθυνση ενός κλάδου της εθνικής οικονομίας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 37 αφορά τις εμπορικές ανταλλαγές και όχι μονοπώλια

παροχής υπηρεσιών όπως το μονοπώλιο της υπό κρίση υποθέσεως. Το Δικαστήριο συνέχισε ωστόσο υπογραμμίζοντας τα εξής:

«Εντούτοις, δεν μπορεί να αποκλειστεί η δυνατότητα να έχει ένα μονοπώλιο παροχής υπηρεσιών έμμεση επίδραση στις ανταλλαγές εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών. Έτσι, μια επιχείρηση ή ένα σύνολο επιχειρήσεων που μονοπωλούν την παροχή ορισμένων υπηρεσιών, είναι δυνατόν να αντιβαίνει προς την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, κατά το μέτρο, ιδίως, που το μονοπώλιο αυτό καταλήγει σε διακρίσεις ως προς τα εισαγόμενα προϊόντα σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα» (σκέψη 10).

Το Δικαστήριο έκρινε ωστόσο ότι υπό τις συνθήκες της υποθέσεως εκείνης, δεν προσκομίσθηκε η απόδειξη ότι οι όροι ασκήσεως του μονοπωλίου αντέκιντο προς τους κανόνες της Συνθήκης σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Στις σκέψεις 11 και 12 της αποφάσεως το Δικαστήριο εξέθεσε τα εξής:

«Οι περιστάσεις που αναφέρονται στην απόφαση περί παραπομπής, καθώς και αυτές που καταφάνηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου, δεν αρκούν, εντούτοις, για να θεωρηθεί ότι μια νομοθεσία, όπως αυτή που διέπει στη Γαλλία την τεχνητή γονιμοποίηση των βοοειδών, συνιστά κατά έμμεσο τρόπο μονοπώληση που παρεμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Οι περιστάσεις αυτές καταδεικνύουν, πράγματι, ότι, σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει στη Γαλλία, κάθε μεμονωμένος κτηνοτρόφος είναι ελεύθερος να ζητήσει από το κέντρο σπερματεγγύσεων, στο οποίο υπάγεται, να του προμηθεύσει σπέρμα που προέρχεται από το κέντρο παραγωγής της επιλογής του, στη Γαλλία ή στο εξωτερικό. Η Γαλλική Κυβέρνηση τόνισε ότι τίποτε στη γαλλική νομοθεσία δεν εμποδίζει ένα κέντρο σπερματεγγύσεων ή ακόμη και έναν μεμονωμένο κτηνοτρόφο να απευθυνθεί σε ένα αλλοδαπό κέντρο για να αγοράσει από αυτό το σπέρμα και να λάβει την αναγκαία για τον σκοπό αυτό άδεια εισαγωγής.»

Γενικές σκέψεις επί των υποβληθέντων ερωτημάτων

26. Υπενθυμίζεται ότι τα ερωτήματα του Cour de cassation αφορούν τρεις πλευρές του γαλλικού συστήματος. Ερωτάται, πρώτον, εάν το αποκλειστικό δικαίωμα το οποίο παρέχεται στα κέντρα γονιμοποιήσεως εντός ορισμένης γεωγραφικής ζώνης αντίκειται αυτό καθαυτό προς το κοινοτικό δίκαιο. Ζητείται, στη συνέχεια, να εκτιμηθεί το περιεχόμενο του κοινοτικού δικαίου σε σχέση με δύο ειδικότερες πλευρές του γαλλικού συστήματος, ήτοι, αφενός μεν, την υποχρέωση η οποία επιβάλλεται σε κάθε επιχείρημα να καταθέτει το βόειο σπέρμα στα εγκεκριμένα κέντρα γονιμοποιήσεως, αφετέρου δε, το δικαίωμα των κέντρων γονιμοποιήσεως να επιβαρύνουν τους κτηνοτρόφους με τα πρόσθετα έξοδα στο πλαίσιο της αγοράς και της διατηρήσεως του σπέρματος που προέρχεται από άλλους προμηθευτές και όχι από τους συμβεβλημένους με το κέντρο προμηθευτές.

27. Το Cour de cassation ζητεί ιδίως ερμηνεία του άρθρου 90, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 86, για να μπορέσει να εκτιμήσει αν τα στοιχεία του συστήματος αποκλειστικής εγκρίσεως τα οποία μνημονεύθηκαν θα μπορούσαν ενδεχομένως να οδηγήσουν σε συμπεριφορά ικανή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό, αντίθετη προς τη Συνθήκη, και του άρθρου 30 της Συνθήκης για να μπορέσει να εκτιμήσει αν τα στοιχεία του συστήματος τα οποία ανέφερε μπορούν να καταλήξουν σε παράνομα κωλύματα του ενδοκοινοτικού εμπορίου.

28. Νομίζω ότι η παρούσα υπόθεση δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για να αποφανθεί το Δικαστήριο επί του περιεχομένου άλλων διατάξεων της Συνθήκης ή για να επεκτείνει την ερμηνεία των ανωτέρω διατάξεων της Συνθήκης σε άλλα στοιχεία του γαλλικού συστήματος.

29. Κατά την απάντηση των υποβληθέντων ερωτημάτων, πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι το Centre de la Crespelle επικαλέσθηκε το κοινοτικό δίκαιο προκειμένου να διαπιστωθεί ότι το αποκλειστικό δικαίωμα που χορηγήθηκε στη CEIAM δυνάμει της γαλλικής νομοθεσίας, επί της οποίας στηρίζεται το αίτημα του συνεταιρισμού, αντίκειται προς το κοινοτικό δίκαιο και, επομένως, δεν μπορεί να αποτελέσει νομική βάση του αιτήματος. Νομίζω ότι ορθώς η CEIAM υπογραμμίζει ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να ερμηνευθούν και να εξεταστούν υπό το φως των σκέψεων αυτών. Αμφισβητείται ακριβώς το σύστημα της αποκλειστικής εγκρίσεως αυτό καθαυτό. Μόνον εάν το ίδιο το γεωγραφικό μονοπώλιο, το οποίο θέσπισε ο νόμος του 1966, ή εάν ουσιαστικές πλευρές του συστήματος αυτού, όπως ερμηνεύθηκε και εφαρμόστηκε, αντίκειται προς το κοινοτικό δίκαιο, το κοινοτικό δίκαιο αποκτά σημασία για την εκδίκαση της υποθέσεως

αυτής. Δεν εναπόκειται εν προκειμένω στο Δικαστήριο να ερμηνεύσει το κοινοτικό δίκαιο προκειμένου να καθοριστούν τα όρια που επιβάλλει το κοινοτικό δίκαιο, και ιδίως οι κανόνες του ανταγωνισμού, στα κέντρα γονιμοποίησης κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου, παρατέθηκαν συγκεκριμένα παραδείγματα για να καταδειχθεί ότι τα κέντρα γονιμοποίησης άσκησαν καταχρηστικά το αποκλειστικό τους δικαίωμα έναντι των κτηνοτρόφων, εφαρμόζοντας υπερβολικές τιμές ή, κατά τα λοιπά, περιορίζοντας μη προσήκοντως την ελευθερία ενεργείας τους. Τα παραδείγματα αυτά παρουσιάζουν ενδιαφέρον στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως μόνον εφόσον μπορούν να θεωρηθούν ότι συνιστούν απόδειξη του ότι το ίδιο το σύστημα — συνολικά ή όσον αφορά ακριβώς σημαντικά σημεία του — αντίκειται προς το κοινοτικό δίκαιο.

Αντίκειται το αποκλειστικό δικαίωμα των κέντρων γονιμοποίησης προς τη διάταξη του άρθρου 90 σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 86 της Συνθήκης;

30. Το πρώτο ερώτημα του Cour de cassation αφορά την ερμηνεία των άρθρων 90, παράγραφος 1, 86 και 5 της Συνθήκης, προκειμένου να διαπιστωθεί αν αντίκειται προς τις

διατάξεις αυτές η καθιέρωση εθνικού συστήματος το οποίο χορηγεί αποκλειστικό δικαίωμα σπερματεγγύσεως στα κέντρα γονιμοποιήσεως και παρέχει στα κέντρα αυτά την ευχέρεια να χρεώνουν τα πρόσθετα έξοδα που συνεπάγεται ενδεχομένως η παραγγελία σπέρματος σε άλλους παραγωγούς και όχι σε αυτούς που προμηθεύουν συστηματικά τα κέντρα αυτά.

31. Το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση, όσον αφορά τις επιχειρήσεις στις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα, να μη θεσπίζουν ούτε να διατηρούν μέτρα αντίθετα προς τους κανόνες της Συνθήκης, ιδίως δε προς την απαγόρευση του άρθρου 86 της Συνθήκης, η οποία αφορά τις επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται κατά τρόπο καταχρηστικό τη δεσπόζουσα θέση τους εντός σημαντικού τμήματος της κοινής αγοράς, καθόσον το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών ενδέχεται να επηρεαστεί¹⁷.

32. Η νομολογία του Δικαστηρίου κατά τα τελευταία έτη κατέδειξε τη σημασία του άρθρου 90, παράγραφος 1, ως περιορισμού των δυνατοτήτων των κρατών μελών να λαμβάνουν μέτρα ικανά να περιορίσουν την πρακτική αποτελεσματικότητα των κανόνων ανταγωνισμού της Συνθήκης, με τη χορήγηση αποκλειστικών δικαιωμάτων¹⁸.

17 — Στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 1, το άρθρο 5 της Συνθήκης δεν έχει αυτοτελή σημασία.

18 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 19ης Μαΐου 1993, C-320/91, Corbeau (Σύλλογος 1993, σ. I-2533).

33. Η βασική αρχή στην οποία στηρίζεται η νομολογία αυτή εξακολουθεί να είναι σύμφωνη προς τη διατύπωση του άρθρου 90, παράγραφος 1, ήτοι ότι η χορήγηση αποκλειστικών δικαιωμάτων δεν είναι, αφ' εαυτής, αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο. Ως εκ τούτου, με τις δύο σημαντικότερες σε σχέση με την παρούσα υπόθεση αποφάσεις του — C-41/90, Höfner, και C-179/90, Porto di Genova¹⁹ — το Δικαστήριο έκρινε ότι «το γεγονός και μόνο της δημιουργίας δεσπόζουσας θέσεως με τη χορήγηση αποκλειστικών δικαιωμάτων, υπό την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης αυτής δεν είναι, αφ' εαυτού, ασυμβίβαστο προς το άρθρο 86.»

34. Η αρχή όμως αυτή συνοδεύεται από σημαντικό περιορισμό, δεδομένου ότι το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η πρακτική αποτελεσματικότητα των κανόνων ανταγωνισμού της Συνθήκης θα αναιρούνταν εάν το άρθρο 90, παράγραφος 1, δεν ερμηνευόταν υπό την έννοια ότι αντίκειται προς τη Συνθήκη

— «η διατήρηση σε ισχύ νομοθετικής διατάξεως που δημιουργεί κατάσταση που οδηγεί κατ' ανάγκη [μια επιχείρηση] να παραβαίνει τις διατάξεις του άρθρου 86, (...)» (σκέψη 27 της αποφάσεως Höfner), και

— «όταν η άσκηση και μόνο των αποκλειστικών δικαιωμάτων που έχουν χορηγηθεί στην οικεία επιχείρηση την άγει σε

19 — Σύλλογος 1991, σ. I-1979 και I-5889.

καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς της (...) ή όταν τα δικαιώματα αυτά είναι ικανά να δημιουργήσουν μια τέτοια κατάστασι, που οδηγεί εκ των πραγμάτων την επιχείρησι αυτή σε μια τέτοια καταχρηστική συμπεριφορά (...))» (σκέψη 17 της αποφάσεως Porto di Genova).

35. Δεν αμφισβητείται ότι στα κέντρα γονιμοποιήσεως χορηγήθηκαν αποκλειστικά δικαιώματα υπό την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1.

Επομένως, το ζήτημα εν προκειμένω είναι αν αυτό καθαυτό το γεγονός της χορηγήσεως αποκλειστικού δικαιώματος ενόψει πραγματοποιήσεως εργασιών γονιμοποιήσεως, ή οι σημαντικότερες πλευρές του αποκλειστικού αυτού δικαιώματος, συνεπάγονται ότι τα κέντρα άγονται στην εκμετάλλευσή της δεσπόζουσας θέσεώς τους κατά τρόπο καταχρηστικό έναντι των προμηθευτών τους και/ή των πελατών τους, ιδίως — όπως αναφέρεται στο άρθρο 86 — με την επιβολή μη δικαίων τιμών αγοράς ή άλλων όρων συναλλαγής, με τον περιορισμό της διαθέσεως ή με την εφαρμογή ανίσων όρων επί ισοδύναμων παροχών έναντι των εμπορικών συναλλασσομένων.

36. Νομίζω ότι στο παρόν στάδιο της υποθέσεως, δεν υπάρχουν στοιχεία που να επιτρέπουν το συμπέρασμα ότι το αποκλειστικό δικαίωμα που χορηγείται στα κέντρα προκειμένου να προβαίνουν σε εργασίες γονιμοποιήσεως εντός γεωγραφικών ζωνών συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 90, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 86. Η δεσπόζουσα θέση καθιστά βεβαίως δυνατό στα κέντρα να διαπράττουν

καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις όσον αφορά τον καθορισμό των τιμών και ίσως επίσης, προκειμένου να περιορίσουν τις δυνατότητες που ανοίγονται ενδεχομένως, βάσει των ισχυόντων κανόνων, σε άλλα πρόσωπα, για παράδειγμα στους ίδιους τους κτηνοτρόφους ή σε κτηνιάτρους, να προβαίνουν σε γονιμοποιήσεις. Είναι πιθανόν ότι δυνατότητες καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως υφίστανται και άλλως πως. Το ίδιο το σύστημα όμως αποκλειστικής εγκρίσεως δεν οδηγεί — όπως προϋποθέτει συναφώς η νομολογία την οποία προανέφερα — τις επιχειρήσεις να προβαίνουν σε τέτοιες καταχρηστικές εκμεταλλεύσεις, άλλωστε δε, τόσο το γαλλικό όσο και το κοινοτικό δίκαιο περιέχουν διατάξεις οι οποίες επιτρέπουν ενδεχομένως την κύρωση τέτοιων μορφών συγκεκριμένης καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως.

37. Αυτή είναι εξάλλου η άποψη της CEIAM, της Γαλλικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής.

38. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ωστόσο ότι το σύστημα αποκλειστικού δικαιώματος, σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία του γαλλικού συστήματος, θα μπορούσε να αντίκειται στις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 90 και 86. Η Επιτροπή εμμένει συναφώς στους *κανόνες που εφαρμόζονται για την απόκτηση του σπέρματος που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο των γονιμοποιήσεων.*

Η Επιτροπή διατυπώνει την άποψή της ως εξής: «Εν προκειμένω, τα κέντρα γονιμο-

ποιήσεως έχουν σωρευτικώς δύο αποκλειστικά δικαιώματα: το δικαίωμα παροχής της υπηρεσίας σπερματεγχύσεως και το δικαίωμα της διανομής του σπέρματος. Πράγματι, προκειμένου να αποκτηθεί συγκεκριμένο σπέρμα πρέπει να μεσολαβήσουν τα κέντρα. Επιπλέον, η κρατική ρύθμιση επιτρέπει τη χρέωση προσθέτων εξόδων για τη χορήγηση σπέρματος προερχομένου από άλλο κέντρο. Όλα αυτά τα μέτρα θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καταχρηστικά εμπόδια της ελευθερίας των κτηνοτρόφων ως προς τη χρήση του σπέρματος της επιλογής τους.»

39. Η άποψη της Επιτροπής πρέπει να συνδυαστεί με την εκτίμησή της περί των δυνατοτήτων των κτηνοτρόφων και των άλλων επιχειρηματιών να αγοράζουν το σπέρμα μέσω των κέντρων, και περί του δικαιώματος που αναγνωρίζεται, στο πλαίσιο αυτό, στα κέντρα να ζητούν την καταβολή ποσού προκειμένου να καλυφθούν πρόσθετα έξοδα. Η Επιτροπή αναφέρεται ιδίως στο γεγονός ότι ο κτηνοτρόφος ο οποίος επιθυμεί άλλο σπέρμα και όχι αυτό που παρασκευάζεται από τον ή από τους προμηθευτές που έχουν συμβληθεί με το κέντρο πρέπει να υποβάλει γραπτή και ατομική αίτηση και να καταβάλει τα πρόσθετα έξοδα.

Η Επιτροπή αναφέρει ότι ο κτηνοτρόφος έχει δύο δυνατότητες, ήτοι: να συνάψει ο ίδιος σύμβαση με τον προμηθευτή της επιλογής του ή να ζητήσει από το κέντρο γονιμοποίησης να προμηθευθεί το σπέρμα από τους προμηθευτές που έχει επιλέξει.

Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι θα ήταν αδικαιολόγητο, στην πρώτη περίπτωση, να

απαιτεί το κέντρο γονιμοποίησης από τον κτηνοτρόφο να καταβάλει τα πρόσθετα έξοδα και ότι ο νόμος δεν διευκρινίζει εάν στην περίπτωση αυτή το κέντρο μπορεί να απαιτήσει την καταβολή προσθέτων εξόδων.

Κατά την άποψη της Επιτροπής, αντίκειται προς το κοινοτικό δίκαιο η απαίτηση καταβολής εξόδων στα οποία δεν υποβλήθηκε στην πραγματικότητα το κέντρο γονιμοποίησης. Επιπλέον, η προϋπόθεση ατομικής και γραπτής αιτήσεως απευθυνομένης στο κέντρο, εφόσον αυτό καλείται να προβεί στην αγορά, αποτελεί δυσανάλογη προϋπόθεση και περιορίζει μη προσηκόντως τις δυνατότητες των κτηνοτρόφων να προμηθευθούν το σπέρμα από άλλους προμηθευτές πλην των συμβεβλημένων με το κέντρο προμηθευτών.

40. Τουναντίον, ακριβώς όπως η CEIAM και η Γαλλική Κυβέρνηση, η Επιτροπή φρονεί ότι η υποχρέωση φυλάξεως κάθε αγορασθέντος σπέρματος στα εγκεκριμένα κέντρα παραγωγής και γονιμοποίησης δικαιολογείται αρκούντως από λόγους ζωοτεχνικούς και υγειονομικούς. Οι εν λόγω μετέχοντες στη διαδικασία παρατηρούν ότι το άρθρο 4 της οδηγίας 87/328, η οποία συμπληρώνει την οδηγία 77/504 με σκοπό την προοδευτική ελευθέρωση των ενδοκοινοτικών συναλλαγών όσον αφορά τα βοοειδή αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους, ορίζει ότι «τα κράτη μέλη μερμινούν ώστε, για τις ενδοκοι-

νοτικές συναλλαγές, το σπέρμα που αναφέρεται στο άρθρο 2 να συλλέγεται, υφίσταται επεξεργασία, και φυλάσσεται σε επισήμως εγκεκριμένο κέντρο τεχνητής σπερματεγχύσεως.»

41. Νομίζω ότι είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένο ότι η υποχρέωση φυλάξεως του σπέρματος σε εγκεκριμένα κέντρα είναι αρκούντως δικαιολογημένη από λόγους ζωοτεχνικούς και υγειονομικούς.

42. Κατά τη συνεδρίαση, η Επιτροπή εξέφρασε ωστόσο αμφιβολίες ως προς το αν η υποχρέωση φυλάξεως, όπως προκύπτει από το άρθρο 10 της προπαρατεθείσας υπουργικής αποφάσεως, πρέπει να ισχύει μόνο για το εισαγόμενο σπέρμα. Η Γαλλική Κυβέρνηση και η CEIAM ανέφεραν ότι η υποχρέωση φυλάξεως ισχύει γενικώς. Επομένως, η ορθότητα της πληροφορίας που παρέσχε συναφώς η Γαλλική Κυβέρνηση μπορεί να θεωρηθεί αποδεδειγμένη.

43. Το δικαίωμα που αναγνωρίζεται στα κέντρα να ζητούν από τους κτηνοτρόφους να καταβάλλουν τα πρόσθετα έξοδα στο πλαίσιο της προμηθείας σπέρματος από άλλους προμηθευτές και όχι από τους προμηθευτές του κέντρου δεν μπορεί αφ' εαυτού να οδηγήσει τα κέντρα στη διάπραξη καταχρήσεων κατά παράβαση του άρθρου 86. Δεν αμφισβητείται ότι τέτοιες ειδικές προμήθειες συνεπάγονται ορισμένα έξοδα με τα οποία μπορούν ευλόγως να επιβαρύνονται οι κτηνοτρόφοι. Βεβαίως, θα υφίστατο

κατάχρηση δικαιώματος στην περίπτωση κατά την οποία τα κέντρα θα ενεργούσαν κατά τον τρόπο που περιγράφει η Επιτροπή, ήτοι εάν χρέωναν πρόσθετα έξοδα στα οποία δεν υποβλήθηκαν στην πραγματικότητα. Ο κίνδυνος όμως αυτός καταχρήσεως δεν είναι τέτοιας φύσεως ώστε το δικαίωμα χρέωσης των προσθέτων εξόδων να είναι αφ' εαυτού αντίθετο προς το άρθρο 90, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 86. Οι γαλλικοί κανόνες δεν συνιστούν ενθάρρυνση των κέντρων να ενεργούν κατά τον τρόπο αυτό.

44. Είναι δύσκολο να θεωρηθεί ότι η προϋπόθεση της ατομικής και γραπτής αιτήσεως του κτηνοτρόφου, ο οποίος επιθυμεί να προβεί το τοπικό κέντρο στην αγορά σπερμάτων από άλλους προμηθευτές πλην του ή των προμηθευτών του κέντρου, έχει ως συνέπεια ότι το γαλλικό σύστημα αντίκειται προς τη Συνθήκη. Η προϋπόθεση αυτή δεν φαίνεται ιδιαίτερα επαχθής και ισχύει σύμφωνα με τα όσα ανέφερε η ίδια η Επιτροπή, μόνον εφόσον ο κτηνοτρόφος επιθυμεί την αγωγή του κέντρου και δεν προβαίνει ο ίδιος στην αγορά — ενδεχομένως με τη μεσολάβηση εμπορικών επιχειρήσεων, οι οποίες σύμφωνα με τις παρασχεθείσες πληροφορίες, υφίστανται πράγματι στη Γαλλία και οι οποίες προβαίνουν στην εισαγωγή σπερμάτων προελεύσεως άλλων χωρών.

45. Υπό τις συνθήκες αυτές, φρονώ ότι δεν είναι δυνατόν, στο παρόν στάδιο της υποθέσεως, να θεωρηθεί ότι τα στοιχεία του συστήματος που εξετάσθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως άγουν τα κέντρα σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς τους η οποία συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 90, παράγραφος 1,

της Συνθήκης, σε συνδυασμό με το άρθρο 86²⁰.

Αντίκειται προς το άρθρο 30 της Συνθήκης ο κανόνας σχετικά με τη φύλαξη σπέρματος;

46. Το δεύτερο από τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορά το εάν το άρθρο 30 της Συνθήκης, σε συνδυασμό με το άρθρο 36 και ορισμένες διατάξεις οδηγιών, έχει την έννοια ότι απαγορεύει τη θέσπιση εθνικού κανόνα «ο οποίος επιβάλλει στους επιχειρηματίες που εισάγουν σπέρμα προερχόμενο από κράτος μέλος της Κοινότητας να το παραδίδουν σε εγκεκριμένο κέντρο τεχνητής γονιμοποίησης ή παραγωγής» προκειμένου να φυλαχθεί στο κέντρο αυτό.

47. Το ερώτημα αυτό προκάλεσε αναμφισβόλως η υποχρέωση του εισαγωγέα η οποία απορρέει από την παρατεθείσα στο σημείο 19 διάταξη του άρθρου 10 της υπουργικής αποφάσεως του 1969.

20 — Δεν είναι ανάγκη, υπό τις συνθήκες αυτές, να κριθεί εάν τα κέντρα κατέχουν δεσπόζουσα θέση εντός σημαντικού τμήματος της κοινής αγοράς και εάν η κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσεως επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Στην περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο θα κατέλιγε σε διαφορετικό αποτέλεσμα από αυτό το οποίο του προτείνω, πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι τα κέντρα γονιμοποίησης, θεωρούμενα μεμονωμένως, δεν κατέχουν βεβαίως δεσπόζουσα θέση εντός σημαντικού τμήματος της κοινής αγοράς, αλλά ότι τουναντίον, θεωρούμενα συνολικώς, κατέχουν οπωσδήποτε τέτοια θέση, και ότι στην περίπτωση κατά την οποία θα εθεωρείτο ότι το γαλλικό σύστημα συνεπάγεται τέτοια κατάχρηση, θα έπρεπε να εξεταστεί το συνολικό αποτέλεσμα των αποκλειστικών δικαιωμάτων του κέντρου, πράγμα το οποίο θα οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι ο όρος του άρθρου 86 πληροίται συναφώς. Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι το σύστημα προκαλεί καταχρήσεις, θα στηρίξει βεβαίως το συμπέρασμα αυτό, μεταξύ άλλων, στο περιοριστικό αποτέλεσμα ως προς τη δυνατότητα των κτηνοτρόφων να αποκτήσουν σπέρμα από εναλλακτικές πηγές, από όπου συνάγεται το συμπέρασμα ότι πληροίται και ο όρος του άρθρου 86 σχετικά με το ενδοκοινοτικό εμπόριο.

48. Οι διατάξεις της οδηγίας τις οποίες αφορά το ερώτημα είναι το άρθρο 2 της οδηγίας 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, περί των βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους και το άρθρο 4 της οδηγίας 87/328/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1987, για την αποδοχή στην αναπαραγωγή βοοειδών αναπαραγωγής καθαρόαιμου γένους το οποίο, όπως αναφέρθηκε, προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, για τις ενδοκοινοτικές συναλλαγές, το σπέρμα να συλλέγεται, υφίσταται επεξεργασία και φυλάσσεται σε ειρήσῃμως εγκεκριμένο κέντρο τεχνητής σπερματεγχύσεως.

49. Στις προηγούμενες παρατηρήσεις έλαβα ως δεδομένο ότι η επίδικη προϋπόθεση αποκοιπέ στην εξασφάλιση της διατηρήσεως του εισαγομένου σπέρματος χωρίς να υπόκειται σε κίνδυνο στα εγκεκριμένα κέντρα και ότι υφίσταται αντίστοιχη προϋπόθεση όσον αφορά το σπέρμα που παράγεται και τίθεται σε εμπορία στη Γαλλία. Πράττειται επίσης για προϋπόθεση η οποία στηρίζεται στο άρθρο 4, το οποίο μόλις ανέφερα, της οδηγίας 87/328. Δεν είναι δυνατόν υπό τις συνθήκες αυτές να θεωρηθεί ότι η προϋπόθεση αυτή αντίκειται προς τις κρίσιμες διατάξεις της οδηγίας.

50. Ομοίως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η προϋπόθεση αυτή αντίκειται προς το άρθρο 30.

51. Υποχρέωση φυλάξεως όπως η επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση δεν είναι ικανή να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο υπό την έννοια της νομολογίας Dassonville (απόφαση

της 11ης Ιουλίου 1974, υπόθεση 8/74, Συλλογή τόμος 1974, σ. 411), υπό τον όρον ότι ισχύει για όλους τους ενδιαφερομένους επιχειρηματίες που ασκούν τη δραστηριότητά τους επί του εθνικού εδάφους και υπό τον όρον ότι επηρεάζει κατά τον ίδιο τρόπο, de jure και de facto, την εμπορία των εγχωρών προϊόντων και των προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών²¹.

52. Κατά τις παρασχεθείσες πληροφορίες, η υποχρέωση βαρύνει όλους τους οικείους

επιχειρηματίες και κανένα στοιχείο δεν προσκομίστηκε από το οποίο να προκύπτει ότι η προϋπόθεση αυτή επηρεάζει κατά διαφορετικό τρόπο τη θέση σε εμπορία σπέρματος προελεύσεως άλλων κρατών μελών, σε σχέση με το σπέρμα που παράγεται στην ίδια τη χώρα. Ούτε μπορεί να αποκλειστεί ότι η προϋπόθεση αυτή — ακόμη και αν μπορούν να αναφερθούν πραγματικές διαφορές ως προς τις συνέπειες — μπορεί να δικαιολογείται από λόγους ζωοτεχνικής και υγειονομικής φύσεως, οι οποίοι, όπως αναφέρθηκε, προκαλούν ακριβώς αυτή την προϋπόθεση²².

Πρόταση

53. Ενόψει των προηγουμένων σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει τις ακόλουθες απαντήσεις στα ερωτήματα που υπέβαλε το Cour de cassation:

«Το άρθρο 90, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 86 της Συνθήκης ΕΟΚ, έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει τη θέσπιση εθνικής νομοθεσίας με την οποία

21 — Νομίζω επομένως ότι η προϋπόθεση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως μια από τις προϋποθέσεις που δεν μπορούν, κατά την απόφαση του Δικαστηρίου της 24ης Νοεμβρίου 1993, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, Keck (Συλλογή 1993, σ. I-6097), να θεωρηθούν ότι παρακωλύουν το εμπόριο υπό την έννοια του άρθρου 30 παρά μόνον εφόσον δεν συντρέχουν οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις. Δεν πρόκειται για έναν από τους όρους που εμπίπτουν στη νομολογία του Δικαστηρίου Cassis de Dijon, κατά την οποία «μέτρα ισοδυναμίου αποτελέσματος απαγορευόμενα από το άρθρο 30, αποτελούν τα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων που δημιουργεί, ελλείψει εναρμονίσεως των νομοθεσιών, η επί των εμπορευμάτων προελεύσεως άλλων κρατών μελών όπου αυτά νομίμως παρασκευάζονται και διατίθενται στο εμπόριο εφαρμογή κανόνων που αφορούν τους όρους στους οποίους πρέπει να ανταποκρίνονται τα εμπορεύματα αυτά (όπως αυτοί που αφορούν την ονομασία, τη μορφή, τις διαστάσεις, το βάρος, τη σύνθεση, την παρουσίαση, τη σήμανση, τη συσκευασία τους), ακόμη και αν οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται αδιακρίτως σε όλα τα προϊόντα, εφόσον η εφαρμογή τους δεν δικαιολογείται από κάποιο στόχο γενικού συμφέροντος ικανό να υπερισχύσει των απαιτήσεων της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.» (σκέψη 15).

22 — Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η προϋπόθεση γραπτής και ατομικής αιτήσεως απευθυνομένης στο κέντρο, στην περίπτωση όπου ο κτηνοτρόφος προτιμά προμηθευτή άλλον πλην του συμβεβλημένου με το κέντρο προμηθευτή, και το δικαίωμα του κέντρου να χρεώνει πρόσθετα έξοδα ενδέχεται να συνιστούν παράβαση του άρθρου 30 της Συνθήκης. Η Επιτροπή δεν παρέσχε στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι οι εν λόγω λεπτομέρειες εφαρμογής συνιστούν εμπόδια του ενδοκοινοτικού εμπορίου κατά παράβαση του άρθρου 30. Για τους ανωτέρω αναφερθέντες λόγους φρονώ, βάσει των διαθέσιμων πληροφοριών σχετικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή των κανόνων, ότι οι σχετικοί γαλλικοί κανόνες δεν αντίκεινται προς το άρθρο 30.

ιδρύονται κέντρα τεχνητής γονιμοποίησης όταν μόνον αυτά είναι εξουσιοδοτημένα να ασκούν τη δραστηριότητά τους σε καθορισμένη ζώνη και έχουν την ευχέρεια να χρεώνουν πρόσθετα έξοδα όταν οι κτηνοτρόφοι που βρίσκονται στη ζώνη της αποκλειστικής τους αρμοδιότητας ζητούν τη χορήγηση σπέρματος προερχομένου από εγκεκριμένα κέντρα παραγωγής της επιλογής τους.

Το άρθρο 30 της Συνθήκης και το άρθρο 2 της οδηγίας 77/504/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1977, καθώς και το άρθρο 4 της οδηγίας 87/328/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1987, έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν τη θέσπιση εθνικής ρυθμίσεως η οποία επιβάλλει στους επιχειρηματίες που εισάγουν σπέρμα προερχόμενο από κράτος μέλος της ΕΟΚ να το παραδίδουν σε εγκεκριμένο κέντρο τεχνητής γονιμοποίησης ή παραγωγής.»